

Spis treści

Język polski

1. Na progu drugiej klasy. . . . .
  - 1.1. Test sprawdzający wiedzę. . . . .
    - ❖ Powtórka z epok. 50 zadań testowych
  - 1.2. Test badający rozumienie czytanego szkicu krytycznoliterackiego
. . . . .
    - ❖ Jan Zygmunt Jakubowski, *Powrót do źródeł*, sens pojęcia *klasyk* w odniesieniu do twórczości Homera
2. Romantyzm. . . . .
  - 2.1. Test badający rozumienie czytanego tekstu popularnonaukowego i literackiego.
    - ❖ Alina Kowalczykowa, *Kształty zarówno dziwaczne jak i straszliwe*, wizerunek przyrody, obrazowanie romantyczne, najważniejsze motywy romantycznego krajobrazu ❖ Obrazy Franciszka Ksawerego Lampiego i Zygmunta Vogla, romantyczna konwencja, najwybitniejsi malarze romantyczni ❖ Adam Mickiewicz, ballada *Ucieczka*, interpretacja pod kątem romantycznego obrazowania
  - 2.2. Test badający rozumienie czytanego tekstu popularnonaukowego i literackiego. . . . .
    - ❖ Alina Kowalczykowa, *Mroczna sylwetka człowieka*, człowiek na tle przyrody ❖ George Gordon Byron, fragmenty *Giaura*, bohater na tle greckiego krajobrazu
  - 2.3. Test sprawdzający znajomość literatury powszechnej okresu romantyzmu. . . . .
  - 2.4. Test badający rozumienie czytanego tekstu popularnonaukowego i literackiego. . . . .
    - ❖ Alina Kowalczykowa, *Pejzaż zestania*, analiza pejzażu syberyjskiego
    - ❖ Adam Mickiewicz, *Widzenie księdza Piotra*, *Droga do Rosji*, *Petersburg*, analiza fragmentów w kontekście całości dzieł oraz sytuacji politycznej Polaków w I połowie XIX wieku, polski krajobraz romantyczny
  - 2.5. Test badający rozumienie czytanego tekstu poetyckiego. . . . .
    - ❖ Krótka historia tajnych związków wileńskich, program Towarzystwa Filomatów ❖ interpretacja *Ody do młodości* Adama Mickiewicza ❖ redagowanie własnego tekstu: *Romantyczny i współczesny bunt pokoleń*
  - 2.6. Test badający rozumienie czytanego tekstu popularnonaukowego. . .
    - ❖ Stanisław Makowski, *Ludowość romantyczna*, cechy kultury ludowej, społeczne konsekwencje fascynacji ludem, twórczość ludowa jako model ludowej sztuki
  - 2.7. Test badający rozumienie czytanego felietonu. . . . .
    - ❖ *Ethos literatury, szkoły i osoby* ❖ redagowanie własnego tekstu: *Ludowy ethos w oczach romantyków*
  - 2.8. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
    - ❖ Maria Janion, *Makiawelizm*, istota polskiego makiawelizmu
  - 2.9. Test sprawdzający znajomość treści tekstu literackiego. . . . .
    - ❖ *Dziadów Część III* Adama Mickiewicza. 20 pytań testowych

- 2.10. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ Analiza wstępna, historyczny wstęp do *Dziadów Części III*, dedykacje, motto ❖ scena I, miejsce i czas, tematyka rozmów uwięzionych Polaków, los litewskich studentów, postawa Janczewskiego, bajka Żegoty, pieśń Konrada ❖ scena V, analiza proroctwa księdza Piotra, symbolika liczb czterdzieści i cztery, mesjanizm, profetyzm
- 2.11. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ Analiza *Prologu*, sceneria towarzysząca przeżyciom Konrada, stany duchowe bohatera, przemiana Konrada ❖ analiza małej improwizacji, symbolika orła i kruka ❖ analiza *Wielkiej Improwizacji*, stan przeżyć bohatera, stosunek Konrada do Boga, prometeizm
- 2.12. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ Światopogląd ludzi siedzących przy stolikach ❖ światopogląd Polaków stojących przy drzwiach ❖ metafora lawy
- 2.13. Test utrwalający wiedzę. . . . .
- ❖ Życie i twórczość Adama Mickiewicza
- 2.14. Test sprawdzający znajomość treści tekstu literackiego. . . . .
- ❖ *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza. 25 pytań testowych
- 2.15. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
- ❖ Maria Janion, *Tyranobójcy*, fragmenty dzieła Machiavellego na temat tyranobójstwa, słynni tyranobójcy, światopogląd karbonariuszy
- 2.16. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ Czas powstania *Kordiana* ❖ monumentalizm ❖ analiza motto ❖ analiza sceny *Przygotowanie*, czas i miejsce akcji, bohaterowie sceny, ocena powstania listopadowego
- 2.17. Test badający rozumienie czytanego tekstu poetyckiego. . . . .
- ❖ Geneza wiersza *Grób Agamemnona* Juliusza Słowackiego ❖ analiza wiersza, główne tematy, sytuacja liryczna, podmiot liryczny, ocena Polaków
- 2.18. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
- ❖ Alina Kowalczykowa, *Kordian a obrazy romantyczne*, konwencja romantyczna
- 2.19. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
- ❖ Maria Janion, *O tragizmie, tragedii i przeznaczeniu*, estetyka Hegla, romantyczne rozumienie fatum
- 2.20. Test badający rozumienie czytanego tekstu poetyckiego. . . . .
- ❖ Interpretacja utworu *Fatum* Cypriana Kamila Norwida
- 2.21. Test badający rozumienie czytanego tekstu poetyckiego. . . . .
- ❖ Interpretacja utworów Cypriana Kamila Norwida *Fortepian Szopena*, *Bema pamięci żałobny rapsod*, *Coś ty Atenom zrobił*, *Sokratesie*
- 2.22. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
- ❖ Helena Zaworska, *Za panowania romantyzmu*, recenzja dzieła Marii Janion i Marii Żmigrodzkiej *Romantyzm i historia*
- 2.23. Test utrwalający wiedzę. . . . .
- ❖ Rewolucja w *Nie-Boskiej komedii* Zygmunta Krasińskiego ❖ Charakterystyka obozu arystokratów i obozu rewolucjonistów
- 2.24. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego i krytycznoliterackiego. . . . .

- ❖ Konflikt racji Pankracego i Henryka
  - ❖ definicja tragizmu według Hegla
  - ❖ Maria Janion, *Czyn i klęska. Rzecz o tragizmie*, historia jako fatum, fatalizm klęski, fatalizm postępu
3. Pozytywizm. . . . .
- 3.1. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
- ❖ Maria Janion, *Pozytywiści a sprawa romantycznego spisku*, stosunek pozytywistów do powstania styczniowego, zarzuty stawiane romantynom
- 3.2. Test badający rozumienie czytanego felietonu. . . . .
- ❖ Henryk Sienkiewicz, *Chwila obecna*, problemy polskiej wsi w II połowie XIX wieku
- 3.3. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
- ❖ Edward Pieścikowski, *Bolesława Prusa powieści w odcinkach*, polemika Bolesława Prusa z Aleksandrem Świętochowskim, odcinkowa metoda powstawania powieści, narracja prezentacyjna i sceniczna
- 3.4. Test badający rozumienie czytanego artykułu. . . . .
- ❖ Olga Tokarczuk, *Kim jest Izabela, kto jest Wokulski. Lalka Olgi*, pojęcie animy, syndrom Izabeli, syndrom Wokulskiego
- 3.5. Test badający rozumienie czytanej recenzji. . . . .
- ❖ Zygmunt Kałużyński, *Gdy w filmie nie ma ducha, wszystko zaczyna kuleć. Ogniem, ale nie kinem*, recenzja filmu, aktorzy, akcja
- 3.6. Test utrwalający wiedzę. . . . .
- ❖ Analiza porównawcza światopoglądu romantycznego i pozytywistycznego: miejsce jednostki w społeczeństwie, bohater, metody walki o niepodległość, wizerunek kobiety, rola literatury, pogląd na rzeczywistość, wizerunek chłopca
  - ❖ test wyboru sprawdzający znajomość treści pozytywistycznych powieści
4. Literatura powszechna II połowy XIX wieku. . . . .
- 4.1. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ Twórca i założenia naturalizmu, cechy powieści naturalistycznej
  - ❖ analiza fragmentów powieści Emila Zoli *Germinal*, człowiek i jego mieszkanie, ruiny starej kopalni, tzw. kawały życia, zwierzę wobec zagrożenia, śmierć człowieka
- 4.2. Test badający rozumienie czytanego dzieła literackiego. . . . .
- ❖ Etymologia słowa *germinal*
  - ❖ interpretacja cytatu kończącego powieść oraz tytułu dzieła
  - ❖ dzień robotnika z Montsou
  - ❖ naczelné problemy powieści, nędza, syndrom nędzarza, zezwierzęcenie, upadek religii, demoralizacja dziewcząt, upadek wartości rodziny
- 4.3. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ Fiodor Dostojewski *Zbrodnia i kara*
  - ❖ analiza psychiki zbrodniarza, wygląd Rodiona Raskolnikowa
  - ❖ sposób myślenia
  - ❖ zamiary i obserwacje
  - ❖ sen o katowaniu konia
- 4.4. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ List od matki
  - ❖ przypadek
- 4.5. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ Reakcje po zbrodni
5. Młoda Polska. . . . .
- 5.1. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
- ❖ Interpretacja cytatów Stanisława Przybyszewskiego, Paula Verlaine'a,

- Kazimierza Przerwy-Tetmajera, Jana Kasprowicza, Tadeusza Micińskiego i Stanisława Koraba Brzozowskiego ❖ definicja dekadentyzmu
- 5.2. Test badający rozumienie czytanego szkicu krytycznoliterackiego. . .
❖ Jan Zygmunt Jakubowski, *Tetmajer*, twórczość poety na tle epoki, ocena poezji artysty
- 5.3. Test badający rozumienie czytanego szkicu krytycznoliterackiego. . .
❖ Jan Zygmunt Jakubowski, *Zrodziła je ludzka niedola*, charakterystyka etapów twórczości Jana Kasprowicza, tematy, techniki pisarskie
- 5.4. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
❖ Stefan Żeromski, *Ludzie bezdomni* ❖ Pejzaż nędzy, dzieci nędzarzy, warunki higieny nizin społecznych, fabryka tytoniu ❖ recepty na lepszy świat, program Tomasa Judyma ❖ mentalność bogatych, reakcje Krzywosąda, Węglichowskiego, Niewadzkiej
- 5.5. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
❖ Geneza dramatu Stanisława Wyspiańskiego *Wesele* według Tadeusza Boya-Żeleńskiego ❖ analiza I aktu dramatu, relacje między chłopem a inteligentem
- 5.6. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
❖ Geneza fantastycznego widowiska, przyczyny pojawienia się Chochoła, czas wydarzeń rozgrywających się w II akcie *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego, neoromantyczny charakter II aktu ❖ analiza symboli, Widmo, Stańczyk, Czarny Rycerz, Hetman, Upiór, Wernyhora, złota podkowa, złoty róg, sznur, czapka z piórami, kosy, Chochół, chocholi taniec
- 5.7. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego. . . . .
❖ Biografia Gabrieli Zapolskiej ❖ gusta Anieli Dulskiej ❖ Aniela Dulska jako matka ❖ Aniela Dulska jako żona ❖ Dulska jako wielmożna pani ❖ Dulska jako właścicielka kamienicy ❖ *Moralność pani Dulskiej*. Recepta na życie ❖ definicja dulszczyzny
- 5.8. Test badający rozumienie czytanego felietonu.
❖ Wiesława Czapińska, *Śladami dramatu Zapolskiej. Kiedy Dulska gra w tenisa*, pierwowzory postaci Anieli i Felicjana Dulskich, współczesne wizerunki Anieli Dulskiej, Zbyszka, Meli i Hesi ❖ pisanie własnego tekstu
- 5.9. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
❖ Cezary Rowiński, *Filozofia cyganerii*, definicje, ewolucja cyganerii, światopogląd cygana, wizerunek cygana
- 5.10. Test badający rozumienie czytanego tekstu krytycznoliterackiego. . .
❖ Cezary Rowiński, *Dlaczego Rimbaud przestał pisać?* biografia poety, wpływ artysty na rozwój poezji, cechy systemu dyskursywnego Rimbaudowskiej poezji

Klucz odpowiedzi. Język polski

Filozofia

- Test 1. Sztuka klasyczna i romantyczna.
❖ Władysław Tatkiewicz, *O rodzajach sztuk*, definicja i podziały sztuki, styl, sztuka apollinijska i dionizyjska

- Test 2. Podstawy światopoglądu pozytywistycznego w filozofii Augusta Comte'a. . . . .
- ❖ August Comte, *Prawo trzech stadiów*, charakterystyka stadium teologicznego, metafizycznego, pozytywnego
- Test 3. Zasada największego szczęścia według Johna Stuarta Milla. . . . .
- ❖ John Stuart Mill, *Utylitaryzm*, definicja czynu dobrego i złego, szczęścia, nieszczęścia, wartości pożądanej, kryterium podziału przyjemności
- Test 4. Dylematy tolerancji. . . . .
- ❖ Leszek Kołakowski, *O tolerancji*, definicja tolerancji, zagrożenia kultury hedonistycznej, ustrój tolerancyjny, obojętność a tolerancja, skuteczność tolerancji, tolerancja nieograniczona

Klucz odpowiedzi. Filozofia

JĘZYK POLSKI

2.24. Test badający rozumienie czytanego tekstu literackiego i krytycznoliterackiego

Dwa orły z nas, ale gniazdo Twoje strzaskane piorunem.
Pankracy

Test składa się z dwóch części. W pierwszej Twoim zadaniem jest ukazanie, na podstawie cytatów, istoty poglądów hrabiego Henryka i Pankracego oraz wyjaśnienie pojęcia tragizmu w kontekście definicji Hegla. W części drugiej zapoznaj się z tekstem Marii Janion i odpowiedz na pytania. Cytuj tylko wtedy, gdy jesteś o to proszony.

Zygmunt Krasiński

Nie-Boska komedia

Prawdziwy tragizm zachodzi tylko tam, gdzie po obu stronach znajdują się siły etyczne i siły te popadają w kolizję.
Hegel

Pankracy:

(...) stara szlachta – zawsze pewna swego, uporczywa, kwitnąca nadzieją, a bez grosza, bez oręża, bez żołnierza.

Honor święty, honor rycerski wystąpił na scenę – zwiędły w lachman w sztandarze wolności.

Zgrzybiali, robaczywi, pełni napoju i jadła, ustąpcie młodym, zgłodniałym i silnym.

Ów starosta baby strzelał po drzewach i Żydów piekł żywcem.

Kanclerz fałszował akta i palił archiwa, przekupił sędziów, trucizną przyspieszył spadki.

(...) tamta z pieskiem królów była nalożnicą.

(...) w zielonym kaftanie – pił i połował z bracia szlachtą.

Konflikt racji

Henryk:

Za chwilę stanie przede mną człowiek bez imienia, bez przodków, bez anioła stróża – co wydobyl się z nicości i zacznie może nową epokę, jeśli go w tył nie odrzucę nazad, nie strącę do nicości. Czego więc żądasz ode mnie, zbawco narodów, obywatelu – boże?

Widziałem wszystkie stare zbrodnie świata ubrane w szaty święte, nowym kołujące tańcem – ale ich koniec ten sam, co przed tysiącami lat – rozpusta, złoto, krew.

Nie raczyłeś zstąpić pomiędzy dzieci twoje – bo w głębi ducha ty pogardzasz nimi.

Ale ty człowiecze, powiedz mi gdzie jest ziemia twoja? – wieczorem rozbijasz namiot twój na gruzach cudzego domu, o wschodzie go zwijasz i koczujesz dalej – dotąd nie znalazłeś ogniska swego.

Ani ty, ani żaden z twoich by nie żył, gdyby ich nie wykarmiła łaska, nie bronila potęga ojców moich.

Słowa twoje łamią się na ich chwale, jak dawniej strzały pohańców na ich świętych pancierzach – one ich popiołów nie wzruszą nawet.

a) Pankracy:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) Henryk:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. W kontekście dotychczasowych rozważań na temat polemiki Henryka z Pankracym zinterpretuj słowa Hegla.

.....

.....

.....

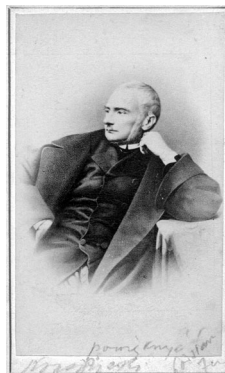
.....

Maria Janion

Czyn i klęska. Rzecz o tragizmie (fragment)

(1) *„Ile mogę, staram się hartować duszę przeciw temu, co ma nadejść, bo myślę, że coraz gorzej będzie. Ja to nazywam przeznaczeniem. Czyli że u mnie wola innych ludzi i okoliczności zowie się przeznaczeniem. Jest to Fatum starożytne, okrutne, niczym nie odwrócone w swojej zawziętości, ale góruje nad tym Opatrzność Boska, która czasem łamie i kruszy to Fatum, która w tym świecie niekiedy, a w tamtym zawsze oblewa promieniami chwały i nieśmiertelności. Krasiński rozwijał tutaj motywy Ballanche’a, ulubionego filozofa swej młodości. Podobnie jak u Ballanche’a Orfeusz był powołany do ciągłego przewycięzania praw konieczności, do stałego doskonalenia się wbrew Przeznaczeniu, tak*

i u Krasińskiego człowiek musi się wiecznie zmagać *przeciw Losowi, ponad którym jest Opatrzność*. To jest materia filozoficzna *Nie-Boskiej i Irydiona*.

(2) Fatum w *Nie-Boskiej* staje się historia. Góruje nad nim wprowadzie Opatrzność – ale nie-boski świat ludzki rządzi się swoimi historycznymi prawami, swoimi koniecznościami. Racja najwyższa nie jest przed finałem koniecznością: staje się nią dopiero w finale. Krasiński sądzi, jak tradycjonałści francuscy, że Bóg pozostawił porządek polityczny ludziom i ich wolnej woli – nie należy wierzyć w Jego obecność w świecie społecznym (...) – może przemawiać w duszy ludzkiej, podobnie jak Zły siły. Jego głos jest jednak głosem „doradczym”. (1812–1859) Ingeruje bezpośrednio w siebie tylko znanym momencie – tak jak ingeruje w finale *Nie-Boskiej*. Ingeruje trochę „irracjonalnie”. Niezbadałość jego wyroków to właśnie ów „zaskakujący” i „dyskusyjny” finał dramatu. Jedno przecież wiadomo: świat historyczny jako świat nie-boski nie stworzy przyszłości sam przez się. I dlatego historia nie prowadzi ku doskonałości. Może do niej prowadzić jedynie Bóg. (...)

(3) Hrabia Henryk wierzył niegdyś w postęp, szczęście rodu ludzkiego. *Przed stoma laty, przed dwoma wiekami polubowna ugoda mogła jeszcze... ale teraz, wiem – teraz trza mordować się nawzajem*. Najbardziej gorzkie słowa padają w odpowiedzi na propozycje Pankracego: *Daremne marzenia – kto ich dopełni? – Adam skonał na pustyni – my nie wrócim do raj*. Teraz Hrabia Henryk musi walczyć i zginąć, pozostając samotny wśród „wahania się i bojaźni” skarłałej arystokracji. Bohaterem tragicznym jest nie przez samą tylko rangę społeczną. On rozpoznał swój los – i los? ład? chaos? świata. Pankracy także.

(4) Pankracy, *człowiek bez imienia, bez przodków, bez anioła stróża*, który wie, że musi zacząć nową epokę, bo do tego go pcha racja pokrzywdzonych, mówi do Hrabiego Henryka: *Ja mam wiarę silniejszą, ogromniejszą od twojej. – Jęk przez rozpacz i boleść wydarty tysiącom tysięcy*. Hrabia Henryk wie, że musi zginąć. Jest fatalistą klęski. Pankracy wierzy w konieczność działania. Jest fatalistą postępu. Nie ma tu miejsca na wybór. Jest tylko miejsce na rozpoznanie konieczności i własnej roli. Pankracy i Hrabia Henryk widzą jasno własne role i własne konieczności. Obaj są bohaterami tragicznymi. Rozpoznali siebie samych. A każdy z nich chce zgłębić przeciwnika i jego „determinizm” – sprzeczny, odwrotny, dopełniający? (...)

(5) Fatalizm zbrodni ciąży nad światem historycznym. Ludzie mogą mieć tu tylko racje cząstkowe, ograniczające się jedynie do krytyki własnych zbrodni. Pankracy wyznaje wiarę w postęp: *Jedno tylko prawo uznaję i przed nim kark schylam – tym prawem świat bieży w coraz wyższe kręgi...* Hrabia

Henryk przekreśla to rozumowanie, utrzymując, że w obozie rewolucji widział jedynie *wszystkie stare zbrodnie świata, ubrane w szaty świeże, nowym kołujące tańcem – ale ich koniec ten sam, co przed tysiącami lat – rozpusta, złoto i krew*. Hrabia Henryk reprezentuje „stare” zbrodnie świata, Pankracy – nowe. Żaden z nich więc nie może przynieść ludzkości odrodzenia. (...)

(6) Jest tragizm walki dwóch racji, które mogą sobie tylko wzajemnie zaprzeczać, jest tragizm rozdarcia racji boskiego ładu i nie-boskiej historii. Ale dominującym rysem tragizmu samych bohaterów – hrabiego Henryka, Pankracego, Orcia, (...), jest ów trzeci typ tragizmu – tragizm nieuniknionej zagłady wielkich wartości. Tragizm, który oni jak gdyby „wyzywają”. Poznawszy bowiem własną rolę w świecie, czy to rolę „biczów bożych”, jak Pankracego (...), czy też rolę upadających pod brzemieniem przeszłości, rolę „schyłkowców”, którzy mogą tylko mniej lub bardziej pięknie zginąć, jak Hrabia Henryk – bohaterowie ci nie cofają się przed zagładą świata ani siebie. Rzucają się w objęcia konieczności, które narzuciła im historia czy które wyczytali, poznali w historii, jak gdyby gnani owym *amor fati* – miłością przeznaczenia, o której pisał Nietzsche. Nie unikają tego, co „muszą” spełnić, przeciwnie. Chcą spełnić nawet za cenę własnej totalnej zagłady. (...)

(7) Krasieński rzucał swoich bohaterów do czynu, kazał im walić światy gotowe, wybierać samozagładę. I dawał im w zamian nie heroizm, lecz gorzką świadomość własnej „niekonieczności”. (...) Pankracy nie stworzył nowego świata. Najgłębiej jednak tę postawę klęski przyjął hrabia Henryk: wie, że nic nie zburzy, niczego nie ocali, nie przyda się na nic, nie znaczy nic w tym świecie, który określają Bóg i historia. Działa wbrew swoim interesom, wbrew woli wszystkich zgromadzonych w Okopach Świętej Trójcy. Jediną obroną własnej godności jest rzucić się w swoje przeznaczenie, sprostać temu, co wyznaczili ojcowie, klasy, rewolucja, szatan i Bóg. Hrabia Henryk nie cofnie się, choć wszystko, co przeciwstawi, to będzie gest. W tym geście kryje się ów honor arystokratyczny, o którym tak często mówi. Nie ma go jednak nikt poza nim. Jest to bowiem honor bohatera tragicznego, który chce do końca przeżyć, poznać i zgłębić swoją klęskę, sprostać przeznaczeniu – tylko je wypełniając”.

Maria Janion, *Gorączka romantyczna*

1. W kontekście akapitu 1. i 7. wyjaśnij, jak Zygmunt Krasieński rozumiał zadania człowieka w świecie.

.....

.....

2. Wypisz z tekstu akapitu 1. wszystkie synonimy słowa *los*.

.....

3. Wyjaśnij, jak rozumiesz zdanie: *Fatum w Nie-Boskiej komedii jest historia.* (akapit 2.)

.....

4. Jak należy rozumieć relacje zachodzące między Bogiem i człowiekiem w *Nie-Boskiej komedii* Zygmunta Krasińskiego? Odpowiedzi udziel w oparciu o akapit 2.

.....

.....

.....

5. Zaznacz właściwą odpowiedź. Koncepcja religijna omówiona w akapicie 2. nosi nazwę:

- ateizmu;
- providencjonalizmu;
- mesjanizmu;
- fatalizmu.

6. Czemu służą w zdaniu *On rozpoznał swój los – i los? ład? chaos? świata* użyte znaki zapytania? (akapit 3.)

.....

7. W kontekście akapitu 4. wyjaśnij, jak należy rozumieć określenia: *fatalista klęski* i *fatalista postępu* w odniesieniu do bohaterów dramatu Zygmunta Krasińskiego.

.....

.....

.....

.....

8. Dlaczego zdaniem Marii Janion żaden z bohaterów Zygmunta Krasińskiego *nie może przynieść ludzkości odrodzenia?* (akapit 5.)

.....

.....

9. Jakimi słowami Maria Janion określa w akapicie 6. Pankracego i Henryka. Zacytuj je.

.....

10. O jakich typach tragizmu mówi Maria Janion w akapicie 6.?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Jaką funkcję w tekście Marii Janion pełni ostatni akapit?

.....

12. Wyjaśnij sprzeczność w określeniach: *honor arystokratyczny* i *honor bohatera tragicznego* w odniesieniu do postawy Henryka. (akapit 7.)

.....

.....

.....

.....

.....

2.24.

Zygmunt Krasiński, *Nie-Boska komedia*

1. a) Pankracy:

Zdaniem Pankracego szlachta (arystokracja) powinna ustąpić nowej sile. Obóz Henryka to ludzie zdemoralizowani, zakłamani, dla pieniędzy gotowi niszczyć, przekupywać, oszukiwać. Honor szlachecki stał się pustym frazesem. Arystokrację zniszczyła pogoń za luksusem, przyjemnościami, zbytkami.

b) Henryk:

Zdaniem Henryka rewolucjoniści to ludzie znikąd, bez przeszłości, tradycji, doświadczeń, nazwiska. Pretendują do roli zbawicieli świata, nie licząc się z kulturą i religią. Ich działania to zbrodnie, na których chcą zbudować nową rzeczywistość. Niszczą wszystko, co stworzyły pokolenia wielu ludzi.

2. Tragizm postaw bohaterów *Nie-Boskiej komedii* polega na tym, że Henryk i Pankracy są reprezentantami równoważnych i wzajemnie wykluczających się racji.

Maria Janion, *Czyn i klęska*

1. Głównym zadaniem człowieka jest zmaganie się z przeznaczeniem.
2. Przeznaczenie, fatum, to, co ma nadejść, prawa konieczności.
3. O życiu decyduje w *Nie-Boskiej komedii* historia.
4. Ludzki, niedoskonały świat jest pozbawiony ingerencji Boga. Opatrzność boska ujawnia się tylko wtedy, gdy świat chyli się ku upadkowi.
5. Prowidencjonalizmu.
6. Znaki zapytania wyrażają dylematy Henryka dotyczące sensu świata.
7. Henryk jest fatalistą klęski, ponieważ wie, że musi umrzeć. Pankracy jest fatalistą postępu, ponieważ wie, że musi działać. Obaj bohaterowie nie mają możliwości wyboru.
8. Henryk broni świata starych zbrodni, Pankracy chce stworzyć świat nowych zbrodni.
9. Pankracy – bicz boży, Henryk – schyłkowiec.
10. Tragizm walki dwóch racji to konflikt postaw Henryka i Pankracego. Tragizm rozdarcia racji boskiego ładu i nie-boskiej historii to konflikt wartości boskich i ludzkich. Tragizm zagłady wielkich wartości to zapowiedź zagłady świata.
11. Ostatni akapit jest podsumowaniem wyводу.
12. Honor arystokratyczny to walka w obronie wartości wypracowanych przez tradycję. Honor bohatera tragicznego to walka przeciw przeznaczeniu, wbrew woli członków własnej klasy społecznej.

FILOZOFIA

Test 1.

Sztuka klasyczna i romantyczna

Przeczytaj uważnie tekst historyka filozofii Władysława Tatarkiewicza, a następnie odpowiedz na pytania. Udzielając odpowiedzi poszerzysz swoją wiedzę na temat sztuki romantycznej i klasycznej, a także udoskonalisz umiejętność wyszukiwania i wyjaśniania informacji oraz odczytywania kompozycji tekstu i funkcji celowych zabiegów w nim użytych. Pamiętaj, aby cytować tylko wtedy, gdy jesteś o to proszony.

Władysław Tatarkiewicz

O rodzajach sztuk

(1) „Sztuka, w szerokim słowa rozumieniu, obejmuje połowę świata – oczywiście w bardzo nieprecyzyjnym rozumieniu wyrazów „połowa” i „świat”. Ostrożniej: obejmuje to, co w świecie zrobili ludzie. W węższym, dziś przeważnie używanym znaczeniu, obejmuje z dzieł ludzkich wszystko to, ale tylko to, co budzi podziw i wzruszenie, a nawet to jedynie, co w tym celu zostało zrobione, by podziw i wzruszenie budzić. Wszakże nawet i z tym ograniczeniem sztuka ma zakres bardzo rozległy, ma też wielorakie odmiany.

(2) Mówi się o podziale „sztuki” lub podziale „sztuk”, lub podziale „dzieł sztuki”; są to różne sposoby mówienia o tej samej rzeczy. Istotnie, można dzielić sztuki i rzeczywiście od dawna to robiono. W starożytności ogólnikowo tylko i przykładowo; na dużą zaś skalę w czasach nowych. I odtąd robiono to na dwa całkowicie różne sposoby.

Pierwszy sposób to dzielenie sztuk wedle ich techniki, materiału i narzędzi oraz funkcji umysłowych człowieka, do których się zwracają. Na tej podstawie sztuki początkowo rozróżniano, ale ich nie liczone. Pierwszy obliczył je, podał określoną ich liczbę Ch. Batteux w r. 1746: mianowicie doliczył się pięciu i tylko pięciu sztuk w ściślejszym znaczeniu „pięknych”. Były to poezja, muzyka, malarstwo, rzeźba i taniec: sztuki, których racją bytu jest sprawiana przez nie przyjemność. Zbliżał do nich, jednakże odróżniał sztuki mające charakter mieszany, które obok przyjemności cechuje również użyteczność: były to architektura i wymowa. Jednakże bardzo prędko, jeszcze w XVIII w., te dwa rodzaje sztuk zostały przyłączone do tamtych pięciu i – powstała koncepcja 7 sztuk. Podział ten stał się tradycyjnym podziałem sztuk.

(3) (...) Amerykanin Th Munro, empirycznie zestawiając różne znane postacie, w jakich sztuka była i jest uprawiana, doszedł do liczby 400 (1951 r.).

(...) Jeśli obliczenie Munro jest najbardziej rozrzuconym ze znanych podziałów sztuk, to najoszczędniejszy jest ten, który ukazał się i znacznie rozpowszechnił już w XVIII wieku. Mianowicie, upraszczając podział Batteux, przeciwstawiono wówczas: 1. Sztuki bezpośrednio zmysłom ukazujące zjawiska, barwy, kształty, dźwięki, które nazwano sztukami pięknymi, *beaux arts*. i 2. sztuki słowa, ukazujące zjawiska przez znaki słowne: nazywano je literaturą piękną, *belles lettres*. Był to najogólniejszy i najprostszy podział, największe uproszczenie, dychotomia.

(4) Drugi sposób dzielenia sztuki i jej dzieł jest zupełnie odmienny: nie dzieli sztuki wedle techniki, narzędzi czy materiału, lecz wedle tego jak sztuka działa, jakim uczuciom czy władzom sądenia daje wyraz i do jakich apeluje. Używając krótkiego, niezbyt określonego, ale jednak zrozumiałego wyrazu, jest to podział – wedle stylu.

Dziś obcym, ale dość długo panującym poglądem było, że naprawdę jest tylko jeden styl, mianowicie styl doskonały; zaś wszelkie od niego odchylenia są niedoskonałe, błędne, nie wchodzi w rachubę, nie mogą być wymieniane obok doskonałego jako równorzędne style, są właśnie nie stylem, tylko odchyleniami od stylu. A inna rzecz, że wielu cenionych artystów i pisarzy odchyła się w tym czy innym kierunku od (właściwego) stylu.

(5) Pogląd ten miał zwolenników jeszcze na przełomie XVIII i XIX wieku: sztuka romantyczna, która się wówczas zaczęła, szerzyć, wydawała się początkowo tylko zboczeniem. Mianowicie zboczeniem od jedynej właściwej: ta w przeciwieństwie do romantycznego zboczenia zyskała wówczas nazwę „klasycznej”. Wszakże wielki rozkwit sztuki romantycznej doprowadził do przekonania, że jest ona naturalną i wielką postacią sztuki, drugą obok klasycznej.

Dzisiejszy historyk wie, że upodobania romantyczne pojawiały się już wcześniej (w szczególności koło r. 1600). Jednakże nie były jeszcze dość silne i dość świadome swej odrębności, by zmierzyć się z klasycyzmem i uzyskać w świadomości Europejczyków równorzędną z nim pozycję. Ale koło r. 1800 właśnie to się stało. I odtąd jest aksjomatem, iż istnieje więcej niż jedna postać sztuki. Za zwycięstwem romantyzmu poszło doszukiwanie się go i odnajdywanie nawet w tych okresach i kulturach, w których nie był góram, nie był nawet silny ale jednak był.

Aksjomat – pewnik

(6) Wielką okazją do zdania sobie sprawy z tego, czym jest romantyzm, zarówno wtedy, gdy jest prądem panującym, jak wtedy, gdy ubocznym, była wielka wystawa r. 1975 *Romantyzm i romantyczność w sztuce polskiej XIX i XX wieku*, zorganizowana przez Muzeum Narodowe w Krakowie w salach Warszawskiej Zachęty Sztuk Pięknych. Koncepcja romantyczności, jaką mieli organizatorzy Wystawy, była taka:

A. Romantyczność jest rozszerzeniem horyzontu sztuki na cały świat, jest artystyczną syntezą wszystkich spraw ludzkości i świata.

- B. Jest interweniowaniem artysty w te wszystkie sprawy ludzi i świata, jest jego obecnością we współczesnych losach świata.
- C. Jest całkowitą swobodą wypowiedzi, jest postawą śmiałą, odmową artysty poddawania się jakimkolwiek nakazom i przymusom.
- D. Jest szałem twórczym: on stanowi program sztuki, choćby stąd wypadło, że sztuka jest „dziedziną ułudy” i „sferą obłądu”.
- E. Jest to urzeczenie śmiercią, w przeciwieństwie do upojenia życiem, które przeważnie cechowało inne postaci sztuki. (...)

Licząc się nie tylko z tym, ku czemu romantyczność zmierza, ale także z tym, czego się wystrzega, otrzymamy takie jeszcze jej określenia:

- a. Natchnienie w przeciwieństwie do wiedzy.
- b. Szal w przeciwieństwie do rachunku.
- c. Wyobraźnia w przeciwieństwie do myśli.
- d. Miłość w przeciwieństwie do postawy beznamiętnej.
- e. Śmierć w przeciwieństwie do życia.
- f. Noc w przeciwieństwie do dnia.
- g. Bezkres w przeciwieństwie do miary.

Na parę lat przed Wystawą piszący te słowa usiłował zebrać definicje romantyczności, dawane przez twórców romantyzmu, a potem przez jego historyków i – zestawił ich przynajmniej 25 (*Romantyzm czyli rozpacz semantyka*, w *Pamiętniku Literackim*, LXII, 1, 1971). Oto te definicje, które wydają się szczególnie celne, tym, co wyróżnia romantyczność, jest:

Oparcie się na „czuciu i wierze”, wedle słów Mickiewicza;

Liryzm, wedle Brodzińskiego czy Leopardiego;

Poetyczność, wedle Wiktora Hugo;

Potępienie reguł w sztuce, według M. Mochnackiego;

Opór wobec społeczeństwa, wedle St. Brzozowskiego;

Dziwność, według W. Patera;

Amorfizm, według W. Borowego;

Symbolizm, wedle W. Schlegla;

Bajkowość, według jeszcze innych.

(7) Co jest przeciwieństwem romantyczności? Czego unika romantyczność i kto unika romantyczności? Odpowiedź jest dobrze znana: jej przeciwieństwem jest klasycyzm. W walce z klasycznymi rozwinęły się romantyczne siły w poezji i sztukach.

Istnieją też inne nazwy dla tego przeciwieństwa. Nietzschego oddzielenie sztuki apollinijskiej i dionizyjskiej nie jest niczym innym niż oddzieleniem klasycznej i romantycznej: nazwa sztuki „dionizyjskiej” jest przenośną nazwą romantycznej. Nietzsche patrząc oczami filologa i z antyku czerpiąc przenośnie, symbol jednej z postaw widział w Apollinie, drugiej w Dionizosie. *Postawa apollinijska ceni to, co jasne, przejrzyste, opanowane, zrównoważone, zamknięte, doskonałe, harmonijne. Postawa zaś dionizyjska ceni przede wszystkim pełnię i płodność życia, jego pęd, który znosi wszystkie granice, obala wszystkie prawa, rozwija wszystkie harmonie, dla którego dynamika*

jest ważniejsza od doskonałości. Nietzsche stał naturalnie po stronie postawy dionizyjskiej. (W. Tatarkiewicz: Historia filozofii, III, wyd. 8, str. 168). (...)

(8) Jakie byłyby konsekwencje takiego uproszczonego podziału? Do której z dwóch wielkich kategorii wypadłoby zaliczyć sztukę nam najbliższą, współczesną, w szczególności polską? Organizatorzy owej wielkiej Wystawy 1975 usiłowali dowieść, że do romantycznej. Na pewno jest to w dużej mierze słuszne, stosuje się do wszystkich symbolizmów, ekspresjonizmów, modernizmów, Młodej Polski, secesji, do Malczewskiego nie mniej niż do Wyczółkowskiego i Wyspiańskiego. Jednakże nie stosuje się do wszystkich ważniejszych ugrupowań i wybitniejszych artystów. Wielość ta jest konsekwencją samej wielorakości i splątania jej dziejów, ale także nieprecyzyjności tak ogólnych pojęć jak klasycyzm i romantyzm. Tak ogólne i proste podziały są w teorii pociągające i potrzebne, ale w praktyce trudne do stosowania i przez to zawsze wątpliwe.”

Twórczość 1979, nr 12

1.* Streść 1. akapit tak, aby w jednym zdaniu złożonym sformułować definicję sztuki.

.....

.....

.....

2.* Wskaż dwa kryteria klasyfikacji sztuk. Podając kryterium przyporządkuj do niego nazwy sztuk. (akapit 2.)

.....

.....

.....

3.* W kontekście akapitu 3. wyjaśnij znaczenie pojęcia: *podział dychotomiczny*.

.....

4.* W jakim znaczeniu występuje słowo *styl* w akapicie 4.?

.....

5.* Wyjaśnij, jak należy rozumieć w kontekście akapitu 5. twierdzenie, że *sztuka romantyczna wydawała się początkowo tylko zboczeniem*.

.....

---

* Pytanie z zakresu rozszerzonego

6.* Nadaj tytuły kolejnym hasłom (A–E), zamieszczonym w akapicie 6. tak, aby wykazać istotę każdego z nich.

.....

.....

.....

.....

.....

7.* Zakreśl właściwą odpowiedź. Cechy występujące w akapicie 6. w podpunktach a.–g. zostały zestawione na zasadzie:

- podobieństwa;
- skojarzenia;
- przeciwieństwa;
- stopniowania.

8.* Wybierz jedną z cech romantycznych wymienionych w podpunktach a.–g. i udowodnij jej istnienie w dowolnym dziele romantycznym.

.....

.....

.....

.....

9.* Jaką funkcję pełnią użyte w tekście akapitu 6. podpunkty?

.....

10.* Z wypowiedzi zacytowanej w akapicie 7. wypisz dwie najważniejsze cechy sztuki apollińskiej i dionizyjskiej, które stanowią podsumowanie wyводу na temat tych nurtów.

.....

11.* W kontekście akapitu 8. wyjaśnij, dlaczego dychotomiczne podziały są wątpliwe i w praktyce trudne do stosowania.

.....

.....

---

* Pytanie z zakresu rozszerzonego

.....

12. Wskaż wyrażenie, za pomocą którego autor ujawnia się w tekście.

.....

Test 2.

Podstawy światopoglądu pozytywistycznego w filozofii Augusta Comte'a

Przeczytaj uważnie fragment tekstu Augusta Comte'a, a następnie udziel odpowiedzi na pytania. Po rozwiązaniu testu zrozumiesz światopogląd pozytywizmu.

August Comte

Prawo trzech stadiów (fragment)

(1) „Badając rozwój inteligencji od jak najskromniejszych początków aż do czasów obecnych, doszedłem, jak miemam, do wykrycia doniosłego prawa, któremu rozwój ten jest podporządkowany. Przypuszczam, iż prawo takie może być uzasadnione na podstawie dowodów, których dostarcza znajomość naszej [cielesnej] organizacji, albo sprawdzianów historycznych, które uzyskamy w badaniu przeszłości. Polega ono na tym, że każda dziedzina naszej wiedzy przechodzi kolejno przez trzy stadia teoretyczne: *stadium teologiczne* albo *fikcyjne*, *stadium metafizyczne* albo *abstrakcyjne*, *nstadium naukowe* albo *pozytywne*. Innymi słowy, umysł ludzki posługuje się kolejno w każdym swym badaniu trzema metodami filozofowania, które różnią się między sobą, a nawet przeciwstawiają się sobie: zrazu metodą teologiczną, a w dalszym ciągu metodą metafizyczną i wreszcie metodą pozytywną. Pierwsza jest punktem wyjścia inteligencji, trzecia jest stanem stałym i ostatecznym; przeznaczeniem drugiej jest służyć za przejście.

(2) W stadium teologicznym umysł ludzki, skierowując swe badania na wewnętrzną naturę rzeczy, na pierwsze przyczyny i przyczyny celowe wszystkich oddziaływań, którym podlega, jednym słowem, dążąc do poznania absolutnego, przedstawia sobie zjawiska jako będące wytworem działania czynników nadprzyrodzonych. (...)

(3) W stadium metafizycznym, które jest jedynie modyfikacją pierwszego, czynniki nadprzyrodzone są zastąpione przez siły abstrakcyjne, czyli byty, które mają przysługiwać rozmaitym przedmiotom występującym w świecie i uważane są za zdolne do wywołania wszystkich dostrzeżonych zjawisk: wyjaśnienie tych zjawisk polega wówczas na wyznaczaniu dla każdego odpowiedniego bytu.

(4) W stadium pozytywnym, wreszcie, uznajemy za niemożliwe uzyskiwanie pojęć absolutnych; wyrzekamy się badania pochodzenia i przeznaczenia wszech-

świata oraz poznawania wewnętrznych przyczyn zjawisk; usiłujemy natomiast wykryć ich prawa, to znaczy ich stosunki, następstwa i podobieństwa, posługując się łącznie rozumowaniem i obserwacją. Tłumaczenie faktów staje się jedynie ustaleniem związków pomiędzy poszczególnymi zjawiskami i pewnymi faktami ogólnymi, których liczba dzięki postępowi nauk dąży do zmniejszania się. (...)

(5) Ewolucja ta może być zresztą potwierdzona przez rozwój osobniczej inteligencji. Z tego samego punktu wyjścia rozpoczyna się wychowanie jednostki, co wychowanie gatunku. Kolejne fazy pierwszego reprezentują fazy drugiego. Czy każdy z nas nie przypomina sobie tego, że w dzieciństwie był teologiem, w młodości – metafizykiem, a w wieku dojrzałym – fizykiem?”

August Comte, *Metoda pozytywna w 16 wykładach*

1.* Wyjaśnij, w jaki sposób August Comte doszedł do odkrycia doniosłego, jego zdaniem prawa. (akapit 1.)

2.* Na podstawie akapitu 1. dopisz po dwa wyrażenia, którymi filozof określa kolejne fazy rozwoju ludzkości.

- a) Stadium teologiczne .....
- b) Stadium metafizyczne .....
- c) Stadium pozytywne .....

3.* Na podstawie akapitu 5. dopisz do faz rozwoju ludzkości określenia związane z wiekiem człowieka.

- a) Stadium teologiczne .....
- b) Stadium metafizyczne .....
- c) Stadium pozytywne .....

4.* Ukaż, w jaki sposób umysł ludzki w fazie teologicznej wyjaśnia wszelkie zjawiska. (akapit 2.)

.....

.....

5.* Ukaż, w jaki sposób umysł ludzki w fazie metafizycznej wyjaśnia wszelkie zjawiska. (akapit 3.)

.....

.....

* Pytanie z zakresu rozszerzonego

Test 2.

6.* Charakteryzując fazę pozytywną wyjaśnij:

a) z jakich dociekań i dlaczego umysł rezygnuje? (akapit 4.)

.....

.....

.....

.....

b) co jest przedmiotem badań umysłu? (akapit 4.)

.....

c) jakimi metodami posługuje się umysł? (akapit 4.)

.....

7.* Wskaż, która z faz rozwoju ludzkości ma najbardziej naukowy, obiektywny charakter.

.....

---

* Pytanie z zakresu rozszerzonego

1.

1. Sztuka to ogół wytworów ludzkich, które mają na celu budzić podziw i wzruszenie lub pomóc w budzeniu tych uczuć.
2. Sztuki sprawiające przyjemność: poezja, muzyka, malarstwo, rzeźba, taniec; sztuki użyteczne: architektura, wymowa.
3. Podział dychotomiczny to podział na dwa typy.
4. Styl to sposób ukształtowania dzieła sztuki według określonych wzorców.
5. Sztuka romantyczna była odstępstwem od stylu klasycznego.
6. A. Np. *Romantyzm oknem na świat*. B. Np. *Artysta romantyczny przewodnikiem człowieka*. C. Np. *Romantyzm to wolność*. D. Np. *Romantyzm to twórczy szat*. E. Np. *Romantyczna fascynacja śmiercią*.
7. Przeciwieństwa.
8. Wybierając utwór romantyczny powinieneś określić jego temat i wskazać przyczynę, dla której dokonałeś wyboru.
9. Podpunkty porządkują przedstawiony materiał.
10. Sztuka apollinińska – doskonałość, sztuka dionizyjska – dynamika.
11. Dychotomiczne podziały wprowadzają bardzo ogólne, a przez to wieloznaczne nazwy dla określenia danego zjawiska. Z tego powodu utrudniają wszelkie porządkowania.
12. *Piszący te słowa*.

2.

1. Filozof odkrył prawo na podstawie analizy rozwoju ludzkiej umysłowości (ludzkiego rozwoju umysłowego).
2. a) Fikcyjne, punkt wyjścia inteligencji.
b) Abstrakcyjne, przejście.
c) Naukowe, stan stały i ostateczny.
3. a) Dzieciństwo.
b) Młodość.
c) Wiek dojrzały.
4. Umysł ludzki w fazie teologicznej wyjaśnia wszelkie zjawiska poprzez działanie sił nadprzyrodzonych.
5. Umysł w fazie metafizycznej wyjaśnia wszelkie zjawiska za pomocą pojęć abstrakcyjnych.

6. a) Umysł rezygnuje z dociekań na temat genezy i przeznaczenia wszechświata oraz wewnętrznych przyczyn zjawisk, ponieważ uważa, że nie ma pojęć absolutnych.
  - b) Przedmiotem badań umysłu jest wykrywanie praw w świecie.
  - c) Rozumowanie, obserwacja.
7. Faza pozytywna.